

TARINA MORAALISTA

ALASDAIR McINTYRE: **Hyveiden jäljillä. Moraalifilosofien tutkimus.** Suom. Niko Noponen. Gaudeamus 2004. 334 s.

Suomeksi on saatu moraalifilosofian klassikko, joka on neljännesvuosisadan aikana vaikuttanut poikkeuksellisen paljon etiikkaa ja moraalialueita koskevaan keskusteluun. McIntyren argumentointi on johdonmukaista ja tyyli kirkasta parhaiden anglosaksisen analyttisen filosofian perinteiden mukaan. Suomenos tekee oikeutta selkeälle esitystavalle. Yhteiskunnallisen ja historiallisen otteensa ansiosta McIntyre kuitenkin ylittää analyttisen koulukunnan melko rajoittuneen perspektiivin. Hän arvostelee filosofien tapaa käsitellä ajatusjärjestelmiä ikään kuin ne leijuivat avaruudessa, epähistoriallisina ja epäyhteiskunnallisina.

Ei pidä yrittää kirjoittaa kahda erilaista historiaa, joista toinen käsittelee poliittisia ja moraalisia tekoja ja toinen politiikan ja moraalin teoretisoiteja: ”Jokainen teko sisältää ja ilmaisee enemmän tai vähemmän teorioilla kuormitettuja uskomuksia ja käsitteitä. Jokainen teoretisointi ja ilmaistu uskomus taas on aina myös poliittinen ja moraalinen teko” (s. 85).

TARINAT

McIntyren tunnetun teesin mukaan meille kulkeutuneet moraalikäsitteet ja -ideat ovat aiemman sirpaleita, joita emme enää välttämättä ymmärrä. Nykyinen moraalisuuden kieleemme koostuu osista, jotka ovat irtautuneet aiemmista merkityksellis-

tä yhteyksistään. Jokapäiväisen elämän moraalisisäännöt muodostavat kaoottisen rakennelman, jota voi verrata useiden pelien pelaamiseen samanaikaisesti. Olemme menettäneet niin teoreettisen kuin käytännöllisen otteemme moraalisuudesta. ”Nykyisissä moraalisisä keskusteluissa huomionarvoista on oikeastaan vain niiden päättämätön luonne ja kiistelevien osapuolten kantojen ilmeinen satunnaisuus” (s. 299).

Jos tämä McIntyren ei-niin-kään-kaukaa-haetun tuntuinen väite pitää paikkansa, tilanne on pulmallinen, olkoonkin, että antropologien mukaan moraalinen hämmennys liittyy myös arkaaisina pidettyihin kulttuureihin (Douglas 2000). Moraalissa on pitkälle kyse siitä, kuinka hyvin me arkipäivän tasolla rakennamme ja toteutamme tarinaa, joka ratkaisisi kysymyksen, miten elää mielekästä ja arvokasta elämää.

McIntyre korosti tarinallista näkökulmaa aikana, jolloin suuntaus ei vielä ollut vallitseva. Hänen mukaansa nykyisyydelle antaa merkitystä jokin tulevaisuudenkuva, joka näyttäytyy tarkoituksena, päämäärinä ja pyrkimyksinä, joita kohti olemme kulkemassa tai joita kohti emme onnistu etenemään. Oman elämän tarina on upotettu niiden yhteisöjen tarinoihin, joista oma identiteetti johdetaan. Yksilöllä on menneisyys jo syntyessään, ja jos hän yrittää individualistisesti leikata itsensä siitä irti, hänen suhteensa vääristyvät. Voin vastata kysymykseen ”mitä minun tulisi tehdä” vasta kun voin ensin

vastata kysymykseen ”millaiseen kertomukseen tai millaisiin kertomuksiin kuulun”. Kuitenkin on myös mahdollista, että oma yksilöllinen ja sosiaalinen elämä muuttuu käsittämättömäksi.

EMOTIVISMI JA UTILITARISMI

Teoksessa arvostellaan emotivismia, jonka mukaan etiikka ja moraalit koostuvat vain yksilöiden tuntemuksista ja mieltymyksistä vailla yleistä kantavuutta. Lause ”oli väärin, että varastit rahat” ei tarkoittaisi siten muuta kuin ”en pidä siitä, että varastit rahat”. Paljon tilan uhraaminen emotivismin kritiikkiin voi vaikuttaa suomalaisen lukijan mielestä varjonyrkkäilyä, siinä määrin vähän kannatusta tämä järjen ja tunteen välistä dikotomiaa luova etiikan suuntaus on näillä leveysillä saanut. Perinpohjainen emotivismin kritiikki palvelee kuitenkin hyvin tutkimuksen argumentaatiota. Kirjoittaja jopa nimittää nykyistä kulttuuriamme emotivistiseksi.

Kun toista pidetään välineenä, häntä pyritään manipuloimaan hyötymistarkoituksessa. Kun taas toista pidetään päämääränä sinänsä, hänelle voidaan esittää hyvinä pidettyjä toiminnan päämääriä, mutta harkintavalta jätetään henkilölle itselleen. McIntyren mukaan emotivismin häivyttää manipulatiivisten ja ei-manipulatiivisten sosiaalisten suhteiden eron.

Markkinaideologian aikana ajankohtaisen etiikan suuntauksen, utilitarismin mukaan toiminta on eettisesti hyvää, kun se

edistää yhteiskunnallista kokonaisuhyötyä. Kulloisistakin valinnoista ja poliittisista toimenpiteistä on valittava se, joka saa aikaan suurimman määrän onnellisuutta suurimmalle joukolle. Toimija voi siten ajatella vain omaa hyötyään, mutta näkymätön käsi toteuttaa yhteisen edun. McIntyren mukaan mikään utilitarismin suunta ei kykene erottamaan *ulkoisesti* ja *sisäisesti* hyviä asioita. Edelliset ovat aina jonkun omaisuutta ja niistä kilpaillaan (esim. raha ja valta), kun taas jälkimmäiset lisäävät paitsi yksilön myös koko yhteisön hyvää.

Täydellinen irtisanoutuminen ulkoisesta hyvästä voi olla epärealistista. Joka tapauksessa *hyveen* suhde ulkoiseen ja sisäiseen hyvään on tyystin erilainen. McIntyre lähestyy hyveen käsitettä juuri sisäisesti hyvien asioiden ja toisaalta arvokkaiden, ei-korruptoituneiden, jaettujen ja historiallisesti muotoutuneiden *käytäntöjen* avulla. Hyveet ovat hankittuja inhimillisiä ominaisuuksia, joita harjoittamalla voidaan saavuttaa käytännöille sisäisesti hyviä asioita, ja joiden puuttuminen taas estää saavuttamasta niitä. Ilman oikeudenmukaisuutta, rohkeutta ja rehellisyyttä käytännöt – esimerkiksi ammatit – eivät voi vastustaa instituutioiden korruptoivaa voimaa (s. 225, 229).

HYVÄ ELÄMÄ

Tietty päämäärä on monesti saavutettavissa erilaisilla keinoilla, mutta Aristoteleen (1981) mukaan hyve on tästä poikkeus. Hyveen avulla saavutettava päämäärä on hyvä elämä kokonaisuudessaan, mihin ei muulla tavalla voida päästä. Hyve (*arete*) on itsessään osa

hyvää elämää. Hyve on hankittu kyky ajatella, tuntea ja toimia tarkoituksenmukaisesti suhteessa eettisiin vaatimuksiin. Aristoteleen mukaan ei ole automaattisesti oikeaa tapaa toimia tiettyssä tilanteessa, vaan jokaisen on valittava itse.

Hyvän elämän pohdinnan perinteen sanotaan katkenneen valistuksen aikoihin, jolloin tilalle tuli ”proseduraalinen” näkökulma etiikkaan. Hyvän elämän sisältökysymysten sijaan alettiin painottaa oikeita menetelmiä annettuihin päämääriin pääsemiseksi ja moraalisia periaatteita, jotka säätelevät yksilöiden käyttäytymistä yhteisössä.

1700-luvulla monet hyveistä kirjoittavat filosofit alkoivat nähdä yhteiskunnan jonkinlaisena areenana, jossa yksilöt pyrkivät turvaamaan sen mikä on heille hyödyllistä tai mikä heitä miellyttää. Utilitarismin ja liberalismien lähtökohtana ei enää ole yhteisö, jonka osana yksilö voi toteuttaa itseään, vaan yksilö, joka itseään toteuttaakseen tarvitsee jonkinlaisen yhteisön. McIntyren tutkimus on vaikuttanut antiikin aikaisen hyvän elämän pohdinnan rehabilitointiin, vaikkei hän sitoudukaan Aristoteleen kaikkiin, aikaansa sidottuihin asettamuksiin.

AMMATILLINEN ETIIKKA

McIntyre ei suoranaisesti kirjoita ammatillisesta etiikasta. Kuitenkin tukeutuminen aristoteliseen etiikkaan ja toisaalta hyveen liittäminen arvokkaisiin käytäntöihin tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan ammattieettiseen keskusteluun. Samalla tarjoutuu vaihtoehto ammatitietikan palauttamiselle yksin eettisten sääntöjen noudattamiseen.

Opetus- ja auttamisalojen

ammattieettiset koodit määrittelevät yksittäisen työntekijän tai ammattikunnan suhtautumisen asiakkaaseen/opiskelijaan, kollegoihin ja yhteiskuntaan yleensä. Gunilla Silfverbergin (1998) mukaan sääntöjen omaksuminen antaa vaikutelman, että eettistä käytöstä voitaisiin jollakin tavalla mitata, ja että olisi olemassa jokin ennalta määriteltä hyvä tapa toimia kaikissa tilanteissa. Aristotelinen hyve ammatillisen etiikan pohjana merkitsee toiminnassa syntyneitä etiikkaa eikä abstraktien ohjeiden noudattamista. Pelkällä sääntöjen noudattamisella ei juurikaan ole tekemistä etiikan kanssa.

Jussi Onnismaa

LÄHTEET

- Aristoteles: *Nikomakhoksen etiikka*. Suom. ja selitykset Simo Knuutila. Gaudeamus 1981.
- Douglas, M. (2000). *Puhtaus ja vaara. Rituaalisen rajanvedon analyysi*. Vastapaino.
- Onnismaa, J. (2004). Ethics and Professionalism in Counselling. *Canadian Journal of Career Development / Revue canadienne de développement de carrière* 3(1): 43–48.
- Silfverberg, G. (1998). Being Good or Doing Right? Educational and Vocational Guidance. *IAEVG Bulletin* 62.